

MİLLİ MÜCADELEDE İNEBOLU-KASTAMONU-ANKARA HATTI

Prof. Dr. Refik TURAN

1918 Yılı sonları itibariyle Türklerin en önemli sığınak noktası Anadolu karadan ve denizden çok yoğun bir düşman kuşatması ve taarruzuyla karşı karşıya idi. Balkan ve I. Dünya Savaşı felaketlerinin enkazı altında kalan Türk Toplumunun artık tarih sahnesinden çekilmesi bekleniyordu. Türk milleti, büyük insan kaybına uğramış, üretim ve ekonomisi durmuştu. Devlet teşkilatının merkezi İstanbul işgal edilerek kontrol altında tutuluyordu. En önemlisi bir milletin koruyucu "Akyuvar", niteliğindeki ordusu lağvedilmişti. Bütün bunlara rağmen 1919 yılı baharından itibaren tarihi bir faaliyete girişen Mustafa Kemal, Amasya, Erzurum, ve Sivas'daki çalışmaların sonucunu Ankara'ya taşıdı. Burada kalıcı bir organizasyona geçerek, siyasi, askeri ve sosyal nitelikli hayati kararlar alarak, Türk Milletinin daha ölmediğini, yaşaması gerektiğini, yaşantısını da mutlak surette "İstiklâl" kavramıyla bütünleştirmesinin elzem olduğunu büyük inançla savundu. Böylece Mustafa Kemal ve arkadaşları önderliğinde dünyanın beklediği, büyük irade gücüne dayalı bir kurtuluş mücadelesi başladı.

Ani reflekslerle düşmana silahla mevzi karşılık verme hareketleriyle başlayan kurtuluş mücadelesi, arka arkaya yapılan teşebbüslerle hayati müesseselerini de oluşturmaya başladı. Ankara'da bir millî meclis açılıp bir hükümet oluşturuldu. Arkasından Anadolu'daki kanun düzeninin, Ankara'ya göre düzenlenmesine geçildi. Bütün bunlar gerçekleşirken düşman da boş durmuyor, son bağımsız Türk coğrafyası olan Anadolu'nun etrafında adeta demir bir çember örüyordu. Başta İstanbul olmak üzere Marmara bölgesi tüm İtilaf kuvvetlerinin kontrolündeydi. Ege bölgesi ise İngiliz destekli Yunan kuvvetlerinin tahakkümüne geçmişti. Güney'de Akdeniz sa-

hillerinde İngiliz-İtalyan Fransız kuvvetleri geçit vermiyordu. Güneydoğu'da ise, bölgedeki Türk halkı kıyasıyla bir sıcak mücadele yaşıyordu. Bütün bu kötü şartlar karşısında Türk Milli Mücadelesinin cep-hede zafer kazanması için mutlaka cephane ve lojistik ikmale ihtiyacı vardı.

Besinsiz bir vücudun yaşama şansının olmaması gibi cephanesiz bir savaşın ve mücadelenin kazanılması da imkansızdı.

Anadolu Coğrafyasının işgalden nasibini almayan tek yöresi Karadeniz Bölgesi'ydi. Bu bölgenin de doğu kesminde yerli Rum çeteleri huzur ve güvenliği yok etmişti. Anadolu'nun ortasının dışarıya açılabilceği yegane güvenli bölge Batı Karadeniz olarak görünüyordu. Bu bölgedeki Kastamonu-İnebolu limanı, söz konusu bölgenin denize açılan, dolayısıyla dışarıya bakan tek pencereydi. Türk toplumunun "Ankara" adıyla atmaya başlayan yeni kalbinin, hayatini devam ettirmesi İnebolu kapısından girdi yapacak, Kastamonu-Çankırı yoluyla ulaşacak mühimate bağlıydı. Bu arada İstanbul-Ankara bağlantısını sağlayan yol da itilaf kuvvetleri ve bazı isyancı kesimlerin kontrolünde bulunuyordu. Böylece İnebolu-Kastamonu-Ankara hattı Millî Mücadele'nin en hayati yolu haline geliyordu. Bu ehemmiyet Millî Mücadele boyunca hiç eksilmedi.¹

Millî Mücadele İnebolu-Kastamonu-Ankara hattı, şu güzergahı takip ediyordu: **İnebolu, Küre, Ecevit, Seydiler, Devrekani, Halkacılar, Şeker Köprü, Kastamonu, Beşdeğirmenler, Ilgaz, dibi, Ilgaz, Çomarın, Yenice köy, Kazancı, İnköy, Gündoğdu, Çankırı, Çandır, Kızılkaya, Kalecik ve Ankara.**² Coğrafi ve tarihi şartların şekillendirdiği bu yol hattının bugünde büyük ölçüde aynı güzergahı takip ettiği gözlenmektedir. İnebolu-Ankara hattında Yolcu Konaklaması ve güvenlik için çok sayıda han, otel ve karakol bulunmaktaydı. Bunların bir kısmı Millî Mücadele sırasında yapılmıştı. Bu barınak ve güvenlik noktaları şunlardı:

¹ Mehmet Şahingöz, "Millî Mücadelede Kastamonu" *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler*, Ankara, 1989, 5-133-144.

² Ek: Harita, İnebolu-Kastamonu-Ankara, Hattı Haritası.

Merkez İnebolu Sübyan Çavuşun Oteli, Merkez -Küre Ahmet Çavuşun Oteli, Ecevit Herif Kâmil, Üyük Hanı, Ödemiş Hanı, Seydiler Yumurtacı Hüseyin Ağa Hanı, Beşdeğirmenler, Ilgaz Dibi Otelleri, Ilgazdağ doruğunda Jandarma Karakolu, Çomarın, Yeniceköy, Kazancı Hanları, Kale Hanı, İnköy Hanları, Gündoğdu Jandarma Karakolu, Çankırı Hacı Kadir, Hafız Ağa Hanları, Hacıbey, Kalecik Yeni Han ve Ankara Taş Misafirhanesi ³

İstiklâl Savaşı süresince İnebolu-Kastamonu-Ankara hattının bir anda çok önem kazanıp adeta bir hayat damarı haline gelmesi güvenli oluşunun dışında coğrafi olarak elverişli bir güzergah oluşuydu. Gerçekten Türk Milletinin yeni kalbi Ankara'ya denizden en yakın yer İnebolu idi. İnebolu, Ankara için denize açılan en yakın ve en güvenli pencere idi. İstanbul'dan Ankara'ya İstiklâl Mücadelesi'ne katılmak için harekete geçen çok önemli devlet erkânı ve aydınların büyük kısmı, İnebolu yolunu tercih etmişlerdi. Gelenlerin başlıcaları: Trabzon Valisi Hamit Bey, Nurettin Paşa, Tunalı Hilmi, Eşref Edip, Rıza Nur, Hamdullah Suphi, Yusuf Kemal, Mehmet Akif, Osman Ağa, Mustafa Sagir, Hüseyin Hüsnü, Galip Paşa, Konya eski Valisi Semih Rifat, İzzet Paşa, Salih Paşa, Mithat Bey, Mehmet Emin, Yusuf, Akçura, Yakup Kadri, Rauf Bey, Buhara ve Azerbaycan heyetleri, Malta'dan gelen elli dokuz kişi, 1920-1922 yılları arasında İnebolu-Ankara hattını kullanmışlardı. ⁴ Görüldüğü gibi istiklâl harbinin önde gelen pek çok şahsiyeti İnebolu-Kastamonu-Çankırı yolu ve bu yol üzerindeki ahalile bütünleştikten sonra Ankara'ya geçiş yapmışlardı. Gerçekten bu yol güzergahındaki halkın İstiklâl mücadelesine katkısı ender görülen bir gayret, fedakârlık ve inanca dayanmıştı. Bu bölgedeki halkın mücadele bilinci ve kahramanlıkları tarih kitaplarında yer alacak değerde, hafızalarda unutulmayacak değerde hatıralardan olacaktı. Halkın bu derece bilinçlenmesinde söz konusu yolu takip eden yüksek şahsiyetlerin halka yö-

³ Nurettin Peker, 1918-1923 İstiklâl Savaşının Vesika ve Resimleri İnebolu ve Kastamonu Havalisi, Gün Basımevi, İstanbul, 1955, s. 206,207.

⁴ Hüsnü Açıksozcü, İstiklâl Harbinde Kastamonu, Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1933, s. 165.

nelik heyecanlı, duygulu, bilgilendirme ve motive etme faaliyetlerinin bir sonucuydu.

İnebolu-Kastamonu-Ankara Hattı ve İkmal

Hattın büyük Türk mücadelesine katkısı esasen mühimmat ve lojistik destek konusunda olmuştu. İnebolu'da 1920 Ağustos'un da "**Yükleme-Boşaltma Kumandanlığı**" kurulmuştu. Bu kumandanlık Umur-ı Bahriye Müdürlüğü emrine verilmişti. Bu kuruluşa paralel Sinop ve Zonguldak'ta da birer mevki kumandanlığı kurulmuştu. Önceleri İstanbul'dan tüccar eşyası olacak bir şekilde sağlık ve çeşitli ikmal malzemesine ek 1920 yılı boyunca Doğu Karadeniz'den gelmeye başlayan savaş araçlarının çoğu silâh komisyonuna teslim edilerek şubelere dağıtılmıştı.⁵

Milli Mücadele'nin en kritik günlerinde adeta taze kan damarı haline gelen İnebolu yolunun başlangıcında ortaya çıkan fedakarlık ve kahramanlık halkalarının ilkinin İnebolu kayıkçıları oluşturdu. Gece gündüz demeden yılmadan, usanmadan adeta denizi Anadolu'ya taşıdılar. Bir alıcenaplık olarak kayıkçıları temsilen İnebolu Mavnacıları 1924 yılında 2107 numaralı İstiklâl Madalyası'yla ödüllendirildi. Fedakarlıkta İnebolu ahalisi kayıkçılardan hiç de geri kalmadı. Kastamonu Havalisi Komutanı Muhittin Paşa Genel Kurmay Başkanlığı'na verdiği bir raporda İnebolu halkının fedakarlığını şöyle ifade ediyordu: "İnebolu'nun vatansever halkının şimdiye kadar askerlere dolayısıyla millete yaptıkları hizmet ve yardımları takdire şayandır. Yollamalar başladıktan bu yana hergün arkası kesilmeyen taşımalarda, malzemenin teslim ve yollanmasında parasız ve bir mükafat beklemeden çalıştıklarını gördüm."⁶

Rauf Orbay, Kasım 1921'de gerçekleştirdiği Ankara yolculuğu sırasında, bahsimiz olan yoldaki ikmal sırasındaki, zorluk, sıkıntı ve fedakarlıklardan çok etkilenmiş ve konuyu şöyle aktarmıştı:

⁵ Nurettin Peker, a.g.e., s. 204-205.

⁶ Yılmaz Tezcan, *İstiklâl Savaşı ve Kastamonu*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996, s. 285.

"İnebolu'dan Çankırı'ya kadar cephe gerisindeki geri hizmetlerin %90'ının kadınlar tarafından erkekleri mahcup edecek derecede gayret ve fedakarlıkla yapılmakta olduğunu görmekteyiz. Bu fedakâr kadınların arkasında emzikte çocukları olan mübarek analar da vardır. Yavruları kucaklarında, kağnıları önlerinde, övendereleri ellerinde, Ankara'ya ve cepheye naklediyorlar. Allah bu millete yakında necat ve uzun müddet sulh ve saadet nasip edecektir. Bu millet hakkıyla istihkak kesbetmiştir..."⁷

Rauf Orbay'ın İstiklâl Harbi'nde Türk kadınının hangi manaya geldiğini ifade eden bu müşahadelerine ek olarak devrin önemli şahsiyetlerinden Mustafa Necati'nin yine aynı zaman mekan diliminde gözlediği şu olay son derece dikkate şayandır. "Kafileye yaklaştıkça bazan bu uzun sükülü yırtan bir kadın sesi yahut bir çocuk feryadı yükseliyordu. Kafileye yaklaştık ve selamlaştık... Biz soğuktan yamçiler altında bile titrerken, tek yorganını da arabaya örten bir ninenin, çıplak ayaklarla karları çığnediğini görünce, içinde takdirle karışık bir merhamet sızladı Arkasına sardığı peştemalı, içinde ara sıra hıçkırın bir çocuğun üzerine bile örtmeden, yorganını niçin arabaya serdiğini sormak fikrini duydum:

Üşümez misin sen nine?... Bak çocuk donacak, yorgan örtsene... diye arabamın üstünü işaret ettim. "Bu sözü garip bir tarzda karşıladi, sormaya değer bir şey addetmiyordu galiba... Benim cevap beklediğimi anlayınca mukaddes bir şeye teveccüh eder gibi kağnyaya doğru koştu, "Kar serpiyor, millet mahıdır, nem kapmasın evladım" dedi. Ve yorganın uçlarını iyice serdi, kar sepelemeye başlamıştı. O zaman anladım ki, cephaneleri ıslatmamak için bu fedakarlığı yapıyor; o vakit deminki merhametten utandım bile... Aman yarabbim. Fedakarlığını bildirmek bile istemiyor. Bu âlicenaplık karşısında secde etmeyen ruh ve aşk olurmu?"⁸

7 Rauf Orbay, Cehennem Değirmeni - Siyasi Hatıralarım II, İstanbul, 1993, s. 59.

8 Mustafa Eski, Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları, Ankara, 1990, s. 194-195.

Yol hattında kullanılan genel ikmal vasıtası kağıdı idi. Bunun yanında dolma lastikli Berlier kamyonlar da bulunmaktaydı. Yine hatta Menzil Mıntika Müfettişliğine bağlı hafif ve ağır kollar adıyla iki türlü taşıt kolu kurulmuştu.⁹ Hatta, ikmal sağlayan taşıt ve taşıt kollarının sayısı günden güne artmış Sakarya savaşı sırasında zirveye çıkmıştı. Motorlu vasıtalarda çaltışan Hüsnü Baba, Şakir, Ali Usta, Haşim ve İbrahim Ustalar Milli Mücadele'nin ilk Şöförleri arasında sayılıyordu. Yine ikmallerde Hilal-i Ahmer'e (Kızılay) ait otomobiller de kullanılmıştır.¹⁰ Yolun işlek ve mühim oluşu tamirini de beraberinde getirdiğinden Millî Müdafaa Vekaleti'nin emri üzerine 1922 yılı başlarında Kastamonu ve Çankırı'da birer "amele taburu" kurulmuş olup, bu taburlar büyük zaferden sonra kaldırıldığı zamana kadar İnebolu-Ankara Şosesi üzerindeki yol, köprü ve menfeze tamiri görevini başarıyla yerine getirmişti.

İnebolu-Ankara hattındaki ikmal büyük ölçüde "İmece" usulüyle gerçekleşiyordu. İmece usulü zaman zaman ikmalin gecikmesine sebep oluyordu. Seydiler, Devrekani ve Çankırı yerleşim yerlerinden olan arabalar köylerine geldikleri zaman ya mola veriyorlar veya başka araçları devralarak Ankara'ya doğru harekete devam ediyorlardı. Yolun zor kısmı, İnebolu'nun ikiçayı, Çatalçeşme, Topçuoğlu, Kaygıncık, Küre, Ecevit yokuşları idi. Çankırı'nın Dümbelek düzlüğü de ciddi engellerden biriydi. Nakliyat kolunun kurulmasından sonra 14. Tümen Şubelerinden belirli sayıda koşulu araba istenmek suretiyle gecikmeler önlenmiştir.

Küre ve Ilgaz dağlarından geçen İnebolu-Ankara yolunun kış aylarında kapanması üzerine çok sayıda silâh ve cephane İneboludaki ambar ve depolara dolduruluyordu.¹²

9 Yılmaz Tezcan, a.g.e., s. 265.

10 Yılmaz Tezcan, a.g.e., s. 415.

11 Yılmaz Tezcan, a.g.e., s. 266.

12 Yılmaz Tezcan, a.g.e., s. 263.

